

Paikallismuseotoiminnan kehittäminen

Työryhmän väliraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:17

Paikallismuseotoiminnan kehittäminen

Työryhmän väliraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:17



Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / *Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen*
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN 978-952-263-042-1 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:14

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
31.3.2011

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmä Puheenjohtaja: Päivi Salonen Sihteerit: Marianne Koski, Juha Hirvilampi, Ulla Viitanen</p>	<p>Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>		
	<p>Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>		
	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="857 398 1171 465">Toimielimen asettamispv 14.9.2010</td> <td data-bbox="1171 398 1445 465">Dnro 53/040/2010</td> </tr> </table>	Toimielimen asettamispv 14.9.2010	Dnro 53/040/2010
Toimielimen asettamispv 14.9.2010	Dnro 53/040/2010		
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Paikallismuseotoiminnan kehittäminen; Työryhmän väliraportti</p>			
<p>Julkaisun osat Muistio</p>			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 14.9.2010 työryhmän, jonka tehtävänä on</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 selvittää paikallismuseoiden tilannetta toiminnan, rahoituksen, kokoelmien ja tilojen näkökulmasta 2 kartoittaa hyviä käytäntöjä ja yhteistyömalleja sekä koulutustarpeita 3 tehdä esityksiä paikallismuseoiden toiminnan ja toimintaedellytysten kehittämiseksi, museokentän rakenteen kehittämiseksi sekä julkisen tuen tehokkaaksi kohdentamiseksi ja sen vaikuttavuuden lisäämiseksi. <p>Suomessa on 960 museota, joista noin 800 on paikallismuseoita. Termillä ”paikallismuseo” tarkoitetaan tässä raportissa kunnan, yhdistyksen, säätiön, seurakunnan tai valtion omistamaa, sivutoimisesti tai vapaaehtoisvoimin ylläpidettyä museokohdetta. Työryhmä selvitti tätä väliraporttia varten tilasto- ja selvitysaineistoja käyttäen ja yhteistyö-tahoja kuullen paikallismuseoiden resursseja sekä toiminnan haasteita. Työryhmä tarkastelee väliraportissa paikallismuseotoiminnan kehittämistarpeita ja mahdollisuuksia sekä linjaa ehdotuksensa jatkotyöskentelyn pohjaksi.</p> <p>Työryhmä haluaa muistuttaa, että paikallismuseot tekevät kokonaisvaltaista työtä yhteisen kulttuuriperintömme eteen. Paikallismuseot ylläpitävät paikallisesti ja kansallisesti merkittäviä kokoelmia ja rakennuksia, välittävät tietoa paikallisesta historiasta ja nykypäivästä ja tarjoavat kulttuurikokemuksia ja -elämyksiä. Paikallismuseot tarjoavat mahdollisuuksia muun muassa vapaaehtoistyöhön ja työllistämiseen, yhteistoimintaan ja verkostojen luomiseen sekä kulttuurimatkailun tarpeisiin. Pääosin vapaaehtoistyöhön ja satunnaisiin avustuksiin tukeutuva toiminta tarvitsee kuitenkin tukea ja toimenpiteitä, jotka mahdollistavat paikallismuseoiden toiminnan ja kehittämisen tulevaisuudessa.</p> <p>Työryhmä tulee esittämään loppuraporttissaan tarkemman kuvauksen paikallismuseokentän rakenteesta ja resursseista. Työryhmä on linjannut jatkotyöskentelyään varten seuraavat kehittämisalueet ja niihin liittyvät toimenpidekokonaisuudet:</p> <p>Tietoa, osaamista ja resursseja museotoimintaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koulutusmahdollisuuksien ja -aineistojen tarve - neuvonnan kehittäminen ja koordinointi - toiminnan tarpeiden tunnistaminen ja rahoitusmahdollisuuksien hyödyntäminen - kestävien ylläpitomallien löytäminen <p>Rakennusten ja kokoelmien kunnossapito</p> <ul style="list-style-type: none"> - kokoelmanhallinnan järjestäminen ja alueellisten yhteistyömuotojen selvittäminen - museorakennusten hoidon ja turvallisuuden parantaminen - korjaustoimenpiteiden suunnittelu ja perinnerakennuskoulutuksen tarve sekä korjaustoiminnan - resursointi <p>Toiminnan uudet muodot ja yhteistyömallit</p> <ul style="list-style-type: none"> - vapaaehtoistyön merkitys ja vaikuttavuus sekä vapaaehtoistyön tukeminen ja kehittäminen - paikallisen identiteetin ja yhteisöllisyyden vahvistaminen - kulttuuriperintökasvatuksen mahdollisuudet, kulttuuriympäristöjen vaaliminen ja kotiseutuarkistojen hoitaminen - uudet yhteistyökumppanuudet 			
<p>Avainsanat paikallismuseot, kulttuuriperintö, rakennusperintö, kokoelmat</p>			
<p>Muut tiedot</p>			
<p>Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:17</p>	<p>ISSN 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327</p>	<p>ISBN 978-952-263-042-1 (PDF)</p>	
<p>Kokonaissivumäärä</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta -</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja -</p>		<p>Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Urtvigningsdatum
31.3.2011

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: Päivi Salonen Sekreterare: Marianne Koski, Juha Hirvilampi, Ulla Viitanen	Typ av publication Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av 14.9.2010	Dnro 53/040/2010	
Publikation (även den finska titeln) Utveckling av lokala museer; Arbetsgruppens mellanrapport			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag <p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 14 september 2010 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att</p> <ol style="list-style-type: none">1 utreda läget beträffande de lokala museernas verksamhet, finansiering och lokaler2 kartlägga god praxis och goda samarbetsmodeller samt utbildningsbehov3 presentera utvecklingsförslag beträffande de lokala museernas verksamhet och verksamhetsförutsättningar, museibranschens strukturer samt förslag till hur det offentliga stödet kunde fokuseras effektivare och hur dess genomslagskraft kunde bli större <p>I Finland finns det 960 museer, varav ca 800 lokala museer. Med termen "lokalt museum" avses i denna rapport sådana museiobjekt som är i en kommuns, stiftelses, församlings eller statlig ägo och upprätthålls som bisyssla eller med frivilliga krafter. För denna mellanrapport har arbetsgruppen utrett frågan genom att analysera befintliga objekt samt höra relevanta samarbetspartners om vilka resurser som står till buds och vilka utmaningar museerna ställs inför. I föreliggande mellanrapport granskas de lokala museernas utvecklingsbehov och möjligheter. Dessutom ingår riktlinjer för det förslag som läggs fram och som ska ligga till grund för gruppens fortsatta arbete.</p> <p>Arbetsgruppen vill påminna om att de lokala museerna gör ett genomgripande arbete med tanke på vårt gemensamma kulturarv. De lokala museerna upprätthåller lokalt och nationellt viktiga samlingar och byggnader, förmedlar kunskap om lokalhistorien och dagens situation samt erbjuder kulturupplevelser. De lokala museerna kan bl.a. erbjuda frivilligarbete och sysselsättning, samverka och förutsättningar för att skapa nätverk samt svara mot kulturturismens behov. Verksamheten vid de lokala museerna baserar sig huvudsakligen på frivilliga krafter och bidrag av tillfällig natur, som tillsammans möjliggör deras fortsatta verksamhet och utveckling.</p> <p>I slutrapporten kommer arbetsgruppen att presentera en noggrannare beskrivning av de lokala museernas struktur och resurser. Arbetsgruppen har utstakat riktlinjerna för sitt fortsatta arbete utgående från i följande utvecklingsteman och därmed sammanhängande åtgärdsåtgärder:</p> <p>Kunskap, kompetens och resurser för museiverksamheten</p> <ul style="list-style-type: none">- utreda behovet av undervisning och pedagogiskt material- utveckla information och koordinering- identifiera verksamhetsbehov och utnyttja finansieringsmöjligheter- hitta hållbara modeller för underhåll <p>Underhåll av byggnaderna och samlingarna</p> <ul style="list-style-type: none">- ordna ledningen för samlingarna och utreda regionala samarbetsmodeller- förbättra skötseln av museibygnaderna samt deras säkerhet- planera enskilda reparationer och utreda behovet av undervisning i olika traditioner samt resursera reparationsverksamheten <p>Nya verksamhets- och samarbetsmodeller</p> <ul style="list-style-type: none">- utreda frivilligarbetets betydelse och effekt samt stödja och utveckla det- stärka den lokala identiteten och samhörigheten- utreda möjligheterna till undervisning om vårt kulturarv			
Nyckelord			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:17	ISSN 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-263-042-1 (PDF)	
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Sisältö

1	Paikallismuseotoiminnan kehittäminen -hankkeen työryhmä ja toimeksianto	6
2	Paikallismuseoiden nykytilanteen kuvaus	7
2.1	Taustaa	7
2.2	Paikallismuseoiden resurssit	7
2.2.1	<i>Paikallismuseoiden kokoelmat ja rakennukset</i>	7
2.2.2	<i>Paikallismuseoiden henkilöstö</i>	8
2.2.3	<i>Paikallismuseoiden rahoitus</i>	8
2.3	Paikallismuseotoiminnan SWOT	10
3	Paikallismuseotoiminnan haasteet ja kehittämissuunnat	11
3.1	Kokoelmien ja rakennuskannan hoito	11
3.1.1	<i>Kokoelmien ja rakennusperinnön merkitys</i>	11
3.1.2	<i>Haasteet ja kehittämissuunnat</i>	12
3.1.3	<i>Rahoitus</i>	13
3.2	Toiminnallisuus ja uudet yhteistyömuodot	14
3.3	Tiedon ja osaamisen resurssit	15
3.4	Paikallismuseotoiminnan missio ja tulevaisuus	16
4	Työryhmän jatkotyöskentely ja kehittämissuunnat	18
	Käytetyt lähteet	19

1 Paikallismuseotoiminnan kehittäminen -hankkeen työryhmä ja toimeksianto

Tämän raportin on laatinut kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinin 14.9.2010 asettama paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmä. Työryhmän tehtävänä on selvittää paikallismuseoiden tilannetta toiminnan, rahoituksen, kokoelmien ja tilojen näkökulmasta; kartoittaa hyviä käytäntöjä ja yhteistyömalleja sekä koulutustarpeita; ja tehdä esityksiä paikallismuseoiden toiminnan ja toimintaedellytysten kehittämiseksi, museokentän rakenteen kehittämiseksi sekä julkisen tuen tehokkaaksi kohdentamiseksi ja sen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Työryhmän toimikausi kestää 31.12.2011 saakka. Työryhmän työn tueksi Museoviraston museoalan kehittämisen osasto suorittaa maalisi- ja huhtikuun aikana kyselyn, jonka pohjalta työryhmällä on loppuraporttia varten käytössään yksityiskohtaiset tiedot paikallismuseoiden toiminnasta, kokoelmista, rakennuksista ja taloudellisista resursseista.

Työryhmän tuli antaa väliraportti 31.3.2011 mennessä. Tässä väliraportissa keskitytään kuvaamaan paikallismuseoiden nykytilannetta sekä nostamaan esiin keskeisimmät paikallismuseotoiminnan haasteet ja kehittämistarpeet. Lopuksi on linjattu jatkotyöskentelyä varten kehittämisalueita ja niihin liittyvät toimenpidekokonaisuuksia.

Termi ”paikallismuseo” tarkoittaa tässä raportissa kunnan, yhdistyksen, säätiön, seurakunnan tai valtion omistamaa, sivutoimisesti tai vapaaehtoisvoimin ylläpidettyä museokohdetta. Yritysten ja yksityishenkilöiden omistamia kokoelmia ja museokohteita ei käsitellä raportissa. Työryhmä ei myöskään ota kantaa museo -nimen käyttöoikeuteen tai rekisteröimiseen. Työryhmä rajasi työskentelyn aikana hankkeen piiriin kuuluvaksi seuraavat kriteerit täyttävät kohteet: kohde ei ole valtionosuuden piirissä; kohdetta kutsutaan museoksi tai sitä ylläpitävä taho pitää toimintaansa nimenomaisesti museotoimintana; kohde on yleisölle avoin ja/tai; ylläpitäjällä on kokoelma tai kokoelmia ja/tai rakennus tai rakennuksia, jonka tai joiden säilyttäminen on ylläpitävän tahon keskeinen tavoite.

Työryhmän kokoonpano: Päivi Salonen, puheenjohtaja (OKM), Elina Anttila (Museovirasto, 11.2.2011 alkaen), Olli Cavén (Museovirasto), Risto Hakomäki (Museovirasto), Pirjo Hamari (Museovirasto, 10.2.2011 asti), Marianna Kaukonen (Museovirasto), Eeva Mikola (Turun museokeskus), Marja-Liisa Pohjanvirta (Suomen museoliitto), Juhani Ruohonen (Satakunnan museo), Lassi Saressalo (Suomen kotiseutuliitto), Peter Sjöstrand (Finlands Svenska Hembyggsförbund), Heli Talvitie (OKM/Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä), Janne Vilkuna (Jyväskylän yliopisto), Ditte Winqvist (Suomen Kuntaliitto), Marianne Koski, sihteeri (Museovirasto).

Työhön ovat lisäksi osallistuneet projektitutkijat Juha Hirvilammi Turun museokeskuksesta ja Ulla Viitanen Lapin maakuntamuseosta.

2 Paikallismuseoiden nykytilanteen kuvaus

2.1 Taustaa

Suomen ensimmäinen paikallismuseo perustettiin Raaheen vuonna 1862. Museoiden perustaminen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä liittyi kansallisen identiteetin etsimiseen sekä kansanvalistus- ja kotiseuduntutkimusaatteeseen. Sotavuosien jälkeen kiintymys kotiseutuun sekä kaupungistuva yhteiskunta synnyttivät lisää kotiseutumuseoita. Kotiseutumuseo nähtiin olennaisena osana jokaisen kunnan toimintaa.

Myöhemmin kotiseutumuseoiden rinnalle alettiin perustaa erikoismuseoita, jotka keskittyivät jonkun tietyn rakennuskokonaisuuden, ammattialan tai erikoiskokoelman säilyttämiseen. Yhteistä näille ei-ammattillisesti ylläpidetyille museoille on keskittyminen pääosin paikallisen historian tallentamiseen, aktiivisen kokoelmien kartuttamiseen keskittyminen tiettyyn ajanjaksoon (yleensä perustamisaikaan) ja museotoiminnan tukeutuminen tiettyyn henkilöön tai taustaorganisaatioon.

Maamme lähes tuhannesta museosta 157 on ammatillisesti hoidettuja. Hankkeen taustaselvityksen perusteella Suomessa on noin 800 kuntien, yhdistysten, säätiöiden, seurakuntien ja valtion omistamaa paikallismuseota. Paikallismuseoiden määrä vaihtelee alueittain. Runsaslukuisimpia alueita ovat Pohjois-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa kun taas vähälukuisimpia ovat Lappi, Tornionlaakso, Kainuu ja Keski-Pohjanmaa. Paikallismuseokenttä on jatkuvassa liikkeessä, museoita perustetaan ja lakkautetaan suunnilleen samaan tahtiin.

Suurin osa paikallismuseoista on yhdistysten omistuksessa. Yhdistykset omistavat noin 57 % kaikista paikallismuseoista. Toiseksi yleisin omistajataho on kunnat, jotka omistavat yhteensä 29 % museoista. Muita omistajia ovat säätiö (7 %), valtio (3 %) ja seurakunta (4 %).

2.2 Paikallismuseoiden resurssit

2.2.1 Paikallismuseoiden kokoelmat ja rakennukset

Paikallismuseoilla on hallussaan huomattava osa suomalaista kulttuuriperintöä. Kaikissa Suomen kulttuurihistoriallisissa museoissa on yhteensä lähes 7,2 miljoonaa esinettä ja 23,8 miljoonaa kuvaa, joista paikallismuseoiden kokoelmissa on vuoden 2005 tilastokyselyn

mukaan 1,7 miljoonaa esinettä ja 1,2 miljoonaa kuvaa. Paikallismuseoiden vuosittaiseksi kartunnaksi on tuolloin ilmoitettu 22 000 esinettä ja 20 000 kuvaa. Paikallismuseoiden kokoelmat ovat laadultaan eritasoisia, mutta parhaimmillaan niiden kokoelmissa on jopa kansallisesti merkittäviä aineistoja.

Paikallismuseoilla on hallussaan myös huomattava rakennuskanta. Se käsittää hankkeen taustaselvityksen mukaan noin 4 000 rakennusta, jotka muodostavat merkittävän osan rakennuskulttuuriperinnöstämme. Paikallismuseoiden kokoelmien ja rakennuskannan hoitoa käsitellään tarkemmin luvussa 3.1.

2.2.2 Paikallismuseoiden henkilöstö

Merkittävää osaa paikallismuseokentästä hoidetaan sivutoimisesti, lyhyillä työjaksoilla ja vapaaehtoisvoimin. Museoammattilista, kokoaikaista henkilökuntaa työskentelee paikallismuseoissa lähinnä lyhytaikaisissa, kesäkauteen ajoittuvissa työsuhteissa. Yhdistysten omistamissa paikallismuseoissa valtaosa kaikesta työstä tehdään vapaaehtoistyöllä. Museoalan opiskelijoita tai museoammattilista työvoimaa voidaan käyttää vain projektitöissä ja usein avustusten turvin. Kunnissa paikallismuseo on useimmiten kulttuuri-, kirjasto- tai nuorisosihteerin tai sivistystoimen johtajan vastuulla. Tällöin toimenkuvaan kuuluu myös kunnan muista sivistys- ja vapaa-aikatoiminnan tehtävistä huolehtiminen, ja paikallismuseo jää usein marginaaliin. Yhden kulttuurityöntekijän aika ei ymmärrettävästi riitä museotoiminnan pitkäjänteiseen suunnitteluun tai kehittämiseen.

2.2.3 Paikallismuseoiden rahoitus

Paikallismuseotoiminnan alkuaikoina valtava yhteisen kulttuuriperinnön tallennustyö on tehty pääasiassa vapaaehtoisin voimin, oman varainhankinnan ja ympäristön toimijoiden kuten kuntien tuen avulla. Myöhemmin toiminnan laajentuessa ja ylläpidettävän rakennuskannan kasvaessa yhteiskunnan tuki on tullut yhä tärkeämmäksi. Kehitys onkin johtanut monen paikallismuseon siirtymisen joko kokonaan tai osittain kunnan omistukseen. Monin paikoin myös museotyö on jäänyt julkiseen rahoitukseen nojaavaksi nuorisoa työelämään orientoivaksi toiminnaksi. Viime vuosikymmenten aikaisen yhteiskunnan muutoksen myötä sekä vapaaehtoinen harrastustoiminta että eri tahojen antama taloudellinen tuki ovat vähentyneet. Pelkästään väestöpohjan kaventuminen maaseudulla sekä määrällisesti että toimintakyvyltään on lamauttanut paikallismuseotyön monella paikkakunnalla. Kuntatalouden nykytilanne rajoittaa mahdollisuuksia tukea museotyötä julkisista varoista.

Vuoden 2008 arvion mukaan keskimääräinen paikallismuseon vuotuinen ylläpito- ja toimintakulu on noin 10 000 euroa. Kerätyt pääsymaksut ja muut omat tulot kattavat 58 % museon kuluista. Nettomenoiksi per kävijä on arvioitu 3 euroa. Näin ollen 800 paikallismuseon kokonaisuudet kohoavat 8 miljoonaan euroon, josta oma varainhankinta kattaa hieman yli 4,5 miljoonaa. Loput toimintakulut katetaan erilaisin avustuksin ja hankerahoituksin.

Paikallismuseoiden oma varainhankinta on pääasiallinen toiminnan rahoituslähde. Huomattava paikallismuseoita rahoittava taho ovat kunnat, jotka osallistuvat paikallismuseotoiminnan rahoittamiseen sekä omistamalla ja ylläpitämällä museokohteita että myöntämällä toiminta- tai erityisavustuksia museoita ylläpitäville yhdistyksille ja seuroille. Kuntaliiton tietojen mukaan 112 kunnassa on vain valtionosuuden ulkopuolella olevia museoita. Näille kunnat myöntävät vuosittain vähintään noin 3 miljoonaa euroa varsinaisen toiminnan tukemiseen. Lisäksi kunnat avustavat eri tavoin museoiden halussa olevan rakennuskannan ylläpidossa ja työllistämistoimin.

Ainoa suoraan paikallismuseotoimintaan kohdentuva vakituinen avustusmuoto on Museoviraston jakamat harkinnanvaraiset avustukset. Avustusta voidaan myöntää kuntien, yhdistysten ja säätiöiden omistamille museoille, pääosin kokoelmien ja rakennuskannan hoitoon sekä näyttelytoimintaan. Vuosittain avustusta hakee 180–220 paikallismuseota, joista kolmannes jää ilman avustusta. Museovirasto myönsi vuodelle 2010 avustuksina 492 000 euroa yhteensä 135 museolle.

Suomen kulttuurirahasto maakuntarahastoinen on avustanut eräitä paikallisia museo-kohteita ja niiden toimintaa vuoden 2010 aikana. Tälle kohderyhmälle myönnettyjä apurahoja oli yhteensä neljä kappaletta ja myönnettyjen apurahojen yhteissumma on 10 000 euroa. Avustettavia kohteita olivat erilaiset näyttely-, dokumentointi- ja tallennusprojektit sekä museopedagogiset hankkeet. Suomen kulttuurirahaston myöntämät avustukset kohdentuvat pitemmällä aikavälillä tarkasteltaessa alueellisesti epätasaisesti.

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta on rahoitettu alueellisten toimintaryhmien kautta yhteensä kuutta paikallismuseoiden hanketta vuoden 2010 aikana. Avustettavia hankkeita ovat olleet näyttelyiden tekeminen, rakennusten kunnostus/osto/siirto sekä museotoiminta yleisesti. Yhteensä paikallismuseoita on avustettu vuonna 2010 noin 134 000 eurolla.

Suomenruotsalaisessa kulttuurikentässä Svenska Kulturfonden on suurin ja merkittävin rahoittaja. Vuonna 2010 SKF myönsi apurahoja erilaisille museotoimintaan suoraan tai välillisesti liittyville hankkeille 31 kappaletta yhteissummaltaan 131 997 euroa. Noin puolet apurahoista myönnettiin yleisesti toimintaan. Sen lisäksi rahoitettiin pääasiassa kokoelmien luettelointia ja hoitoa sekä näyttelytoimintaa.

Myös muut tahot ovat satunnaisesti rahoittaneet paikallismuseotoimintaa. Näitä tahoja ovat ELY -keskukset, maakuntaliitot, taidetoimikunnat, Alfred Kordelinin Säätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto ja muut pienemmät rahoittajat. Muilta rahoittajilta saadut avustukset ovat kohdentuneet museoihin kuitenkin satunnaisesti ja summat ovat olleet vähäisiä, joten niiden huomioiminen kokonaisuuteen nähden ei ole merkityksellistä.

Taulukko 1. Paikallismuseoiden päärahoittajien myöntämä rahoitus vuonna 2010.

Rahoittaja	Toiminta	Kokoelmat	Rakennukset	Näyttelyt	Muu	Yhteensä
Kunnat	3 050 000					3 050 000
Museovirasto		221 400	211 560	41 820	17 220	492 000
Suomen Kulttuurirahasto				1 000	9 000	10 000
Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma	26 782		97 290	10 533		134 605
Svenska Kulturfonden	56 100	32 000	1 000	24 500	18 397	131 997
Oma varainhankinta (800 museota)	4 640 000					4 640 000
Yhteensä	7 772 882	253 400	309 850	77 853	44 617	8 458 602

Kuten edellä kuvatusta tulee ilmi, paikallismuseoiden rahoitus tulee monesta lähteestä. Tämä kertoo, että yhteiskunnan eri alueilla museotoiminta ja paikalliskulttuurityö koetaan tukemisen arvoiseksi. Keskimääräisiä avustussummia ja kokonaistilannetta tarkasteltaessa on kuitenkin ilmeistä, ettei paikallismuseotoimintaa voida ylläpitää kestävästi ja vastuullisesti tällä hetkellä käytettävissä olevilla rahoitusmuodoilla. Paikallismuseotoiminnan rahoitus ei voi nojata yksittäisten säätiöiden apurahoihin tai lyhytkestoisiin ja usein tempoileviin hankkeisiin. Paikallismuseoiden rahoitus jakaantuu epätasaisesti suhteessa tar-

peisiin ja museotoiminnan eri osa-alueisiin ja sitä on usein huomattavan hankalaa saada, jos vertaa muihin vapaa-ajan tai kulttuuritoiminnan sektoreihin. Rahoitusmahdollisuudet eivät myöskään ole alueellisesti tasavertaisesti paikallismuseoiden saatavilla rahoituslinjausten vaihdella suurestikin saman rahoittajatahon aluetoimijoiden välillä. Erilaisten avustusten, hankerahoitusten ja apurahojen hakeminen on pienillä resursseilla toimiville paikallismuseoille vaativa prosessi. Paikoin rahoitus saattaa ohjata liiaksi museota ylläpitävän tahon toimintaa ja työn suunnitelmallisuutta kun museohanketta yritetään muokata sopivaksi tiettyyn toimenpideohjelmaan rahoituksen saamiseksi. Paikallismuseotoiminnan rahoitus ei nykyisellään mahdollista museotoiminnan suunnitelmallista kehittämistä eikä aina edes välttämättömimpien kokoelmien ja /tai rakennusten hoitoon liittyvien toimenpiteiden suorittamista.

2.3 Paikallismuseotoiminnan SWOT



Kuva 1. Paikallismuseotoiminnan vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat.

3 Paikallismuseotoiminnan haasteet ja kehittämissuunnat

3.1 Kokoelmien ja rakennuskannan hoito

3.1.1 Kokoelmien ja rakennusperinnön merkitys

Museoiden tärkein tunnusmerkki ja toiminnan perusta ovat ihmisen aineellista kultuuria edustavat kokoelmat, niiden ylläpito ja kartuttaminen. Kokoelmat ovat perustava kansallinen ja paikallinen resurssi, joita museot säilyttävät nykyisten ja tulevien sukupolvien hyväksi. Museokokoelmiin tallennettujen esineiden merkitys on tiedossa, jonka ne välittävät ihmisen, yhteiskunnan ja luonnon aineellisesta kehityksestä. Esineillä on sekä tieteellistä että pedagogista arvoa. Museolla on myös laajempi yhteiskunnallinen merkitys ja tarkoitus, sillä kokoelmat ovat osa tapaamme konstruoida maailmankuvaamme. Paikallismuseoiden esineillä on merkitystä erityisesti paikallisesti. Alueellisia tyynejä edustavat esineet kertovat aikansa oloista ja kulttuurivaikutteista juuri kyseisellä paikkakunnalla. Erikoismuseoissa on talletettuna oman erikoisalansa esineistöä. Paikallismuseoiden kokoelmissa on talletettuna paljon arvokasta aineistoa, jota ei löydy muiden museoiden kokoelmista.

Rakennettu ympäristö muodostaa noin kaksi kolmasosaa kansallisvarallisuudestamme ja rakennusperintö muodostaa tästä oleellisen osan. Rakennusperintöön on sitoutunut runsaasti työtä, materiaaleja, energiaa ja pääomia. Rakennusperinnöllä on myös välillistä taloudellista merkitystä muun muassa kulttuurimatkailun kautta. Rakennusperinnön kautta havainnollistuva historia auttaa ymmärtämään yhteiskunnan muutosilmiöitä ja ne ovat tärkeä osa kansalaisten identiteettiä. Suomen rakennuskanta on muihin Euroopan maihin verrattuna nuorta sillä rakennuksista yli 80 % on valmistunut toisen maailmansodan jälkeen. Nykyaikana historiallista rakennettua ympäristöä pidetään kaikkien yhteisenä perintönä, jota on vaalittava sen arvojen vuoksi.

Vastuu kulttuuriympäristöstä on liitetty perustuslain säädöksiin. Rakennukset ovat aina olleet oleellinen ja tärkeä osa museoiden toimintaa kokoelmien ohella. Yleisin museotyyppi maaseudulla on talomuseo, joka käsittää maalaistalon pihapiireineen. Toinen iso ryhmä on käytöstä poistettuihin lainajvämakasiineihin tehdyt makasiinimuseot. Tämän lisäksi museoina on teollisuusmiljöitä, työväenasuntoja, pappiloita, kartanoita, huviloita, taiteilijakoteja, torppia, mäkitupia, kouluja, kauppoja, myllyjä, meijereitä ym.

Paikallismuseot ovat pelastaneet sellaista kansallisomaisuutta, joka muutoin olisi hävinnyt. Toimijana on ollut useimmiten kotiseutu- tai museoyhdistys, joka uutteralla talkootyöllä on kerännyt kokoelmia, siirtänyt ja kunnostanut vanhoja taloja ja ylläpitänyt niissä museota ja erilaista kansalaistoimintaa.

3.1.2 Haasteet ja kehittämissuunnat

Ei-ammattillisesti hoidettujen, harrastajavoimin ylläpidettyjen museoiden hallinnassa ja ylläpidettävänä on kokoelmia ja museorakennuksia, jotka ovat alueellisesti ja osin valtakunnallisestikin merkittäviä. Näiden säilymisestä ja ylläpidon turvaamisesta tulisi ottaa alueellinen, osittain jopa kansallinen vastuu ja päämäärä.

Nykytilanteessa paikallismuseoiden resurssit (aika, raha ja asiantuntemus) eivät riitä kaikkien kokoelmien hoitoon ja luettelointiin museaalisella tasolla. Kokoelmien konservoinnissa on puutteita. Paikallisten museoiden kokoelmien luettelointi on osittain riittämätöntä, koska työltä ovat puuttuneet aineiston määrään nähden riittävät resurssit. Luettelointi on tärkeä paikallismuseotyön osa-alue kulttuuriperinnön säilymisen ja saatavuuden kannalta. Sähköiseen luettelointiin siirtyminen olisi myös suositeltavaa, mutta nykyolosuhteissa paikallismuseoille melko haastavaa. Kansallisella tasolla olisi pyrittävä tekemään linjauksia ja päätöksiä yhteisen kokoelmanhallintaohjelman saamiseksi paikallismuseoiden käyttöön.

Paikallisten kokoelmien varastoinnissa on usein suuria puutteita, ja esineistöä säilytetään resurssien puutteessa olosuhteissa, joissa ne ovat vaarassa hiljalleen tuhoutua. Esineiden säilyttämisen ongelmille tulisi hakea erilaisia ratkaisuja alkaen kuntokartoituksesta, informaatio-ohjauksesta ja koulutuksesta yhteisiin säilytystilaratkaisuihin. Suomessa pyritään toteuttamaan ammattilisten museoiden yhteisiä kokoelmakeskuksia, joiden avulla pystytään turvaamaan kokoelmien säilyminen tulevaisuuteen voimavaroja yhdistämällä. Satakunnassa on parhaillaan käynnissä selvitys alueellisesta kokoelmakeskuksesta, jossa huomioidaan myös paikallismuseoiden kokoelmien säilytystarpeet tarjoamalla eri toimijoille säilytystilaa ja konservointipalveluja. Satakunnan alueellisen kokoelmakeskuksen selvityshanke on pilottihanke, jonka tuloksia ja kokemuksia voidaan hyödyntää myös muissa maakunnissa.

Paikallista museorakennuskantaa ei kokonaisuutena pystytä nykyresursseilla ylläpitämään tasolla, jolla sen säilyminen jatkossa olisi turvattu. Paikalliset museorakennukset ovat usein rakennuskohteina maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittäviä ja kohteina säilyttämisen arvoisia museotoiminnasta riippumatta. Perinnerakennusten korjaaminen vaatii erityisosaamista, eikä ammattitaitoista työvoimaa ole tällä hetkellä riittävästi. Suomessa toimii perinnerakentamisen kisälli- ja mestaritutkintojärjestelmä, mutta koulutusta tulisi jatkossa kehittää valtakunnallisesti ja alueellisesti tasapuoliseksi, jotta perinnerakennusten korjauksiin olisi saatavilla ammattitaitoista työvoimaa eri puolella Suomea. Lisäksi paikallismuseoiden on ajoittain vaikea saada rakennusten korjauksiin kohdistuvaa neuvontaa ja ohjausta. Neuvontaa tulisi lisätä paikallisella tasolla, jotta jokaisella museolla olisi tarvittaessa helposti käytettävissä korjausrakentamisen asiantuntija rakennusperinnön hoitoon liittyvissä hankkeissa.

Museorakennusten kunto ja turvallisuus ovat tärkeitä kokoelmien säilymisen sekä asiakkaiden ja työntekijöiden turvallisuuden kannalta. Huonosti hoidetut rakennukset ovat uhka museokokoelmien säilymiselle. Paikallismuseoiden turvallisuudessa on usein puutteita. Rakennuksissa ei aina ole palo- tai murtohälytysjärjestelmiä. Tämä vaarantaa sekä kokoelmien että rakennusten ja koko museotoiminnan turvallisuuden. Niin kokoelmien

kuin rakennusten hoidon suunnitelmallisuus on puutteellista. Vaihtuvat vastuuhenkilöt ja rahoituksen projektiluontoisuus eivät anna mahdollisuutta suunnitella hoitoa pitkäjänteisesti. Jatkossa tulisikin pyrkiä etsimään keinoja museoiden kehittämiseksi ja hoitamiseksi pitkällä tähtäimellä.

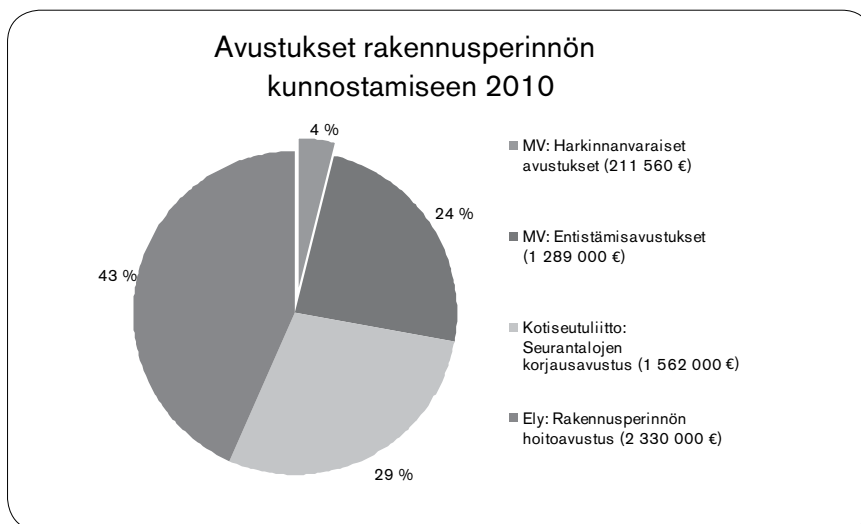
3.1.3 Rahoitus

Valtakunnallisesti rakennusperinnön hoitoon suunnattuja avustuksia myöntää kolme taho: Museovirasto, Kotiseutuliitto ja ELY -keskukset. Museovirasto myöntää entistämisasiavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin (vuonna 2010 myönnetty yhteensä 1 289 000 euroa), Kotiseutuliitto myöntää seurantalosten korjausavustusta (vuonna 2010 yhteensä 1 562 000 euroa) ja ELY -keskukset rakennusperinnön hoitoavustuksia (vuonna 2010 yhteensä 2 330 000 euroa). On huomioitava, että kyseiset avustukset eivät kohdennu paikallismuseoiden rakennusten korjauksiin erittäin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta.

Pelkästään museorakennusten kunnostamiseen suunnattua avustusta ei ole olemassa. Suurimpana avustuksena museorakennusten korjaamiseen toimii Museoviraston myöntämä harkinnanvarainen avustus, jonka kokonaismäärästä osa kohdentuu rakennusten korjauksiin (vuoden 2010 avustussummasta rakennusten korjaamiseen myönnetty yhteensä 211 560 euroa). Muiden tahosten myöntämät avustukset museorakennusten korjaamiseen ovat summiltaan vähäisiä, satunnaisia ja alueellisesti epätasaisesti jakautuneita (katso tarkemmin luku 2.2.3 Paikallismuseoiden rahoitus). Verrattuna muihin rakennusperinnön hoitoon myönnettävien valtakunnallisten avustusten kanssa Museoviraston myöntämä harkinnanvarainen avustus museorakennusten korjauksiin on määrältään vähäinen (kuva 2).

Harkinnanvarainen avustus on myös lähes ainoa paikallismuseoiden kokoelmien hoitoon suunnattu avustus. Vuosittaisesta avustussummasta vajaa puolet kohdentuu kokoelmien hoitoon, konservointiin, luettelointiin ja järjestämiseen. Vuonna 2010 kokoelmatyöhön myönnettiin yhteensä 221 400 euroa. Satojen paikallismuseoiden kokoelmissa olevien kymmenien tuhansien esineiden, tekstiilien, valokuvien ja arkistosten hoitoon ei muualta ole saatavissa kuin satunnaisia avustuksia (katso tarkemmin luku 2.2.3 Paikallismuseoiden rahoitus).

Paikallismuseoiden hallinnassa ja ylläpidettävänä oleva runsas rakennuskanta on raskas taakka vapaaehtoisorganisaatiolle ja pienille kunnille. Museorakennusten korjauksiin on saatavilla vain vähäisiä avustuksia. Uusien tukimuotojen löytäminen museorakennusten kunnostamiseen olisi oleellisen tärkeää, jotta riittäviä korjaustoimenpiteitä voitaisiin tehdä rakennusten säilyttämiseksi. Lisäksi jos paikallisessa hoidossa olevan kulttuuriperinnön säilyttäminen halutaan varmistaa museaalisesti tärkeältä osalta, merkittävät kokoelmat ja rakennukset tulisi nykyistä tarkemmin kartoittaa ja tunnistaa, jotta turvataan avustusten mahdollisimman oikea kohdentaminen. Tämä parantaisi kokoelmatyöhön ja rakennusten kunnossapitoon käytettävien julkisten varojen vaikuttavuutta.



Kuva 2. Kaaviossa on kuvattuna rakennusperinnön hoitoon myönnetyt valtakunnalliset avustukset vuonna 2010. Vain 4 % rahoituksesta kohdistuu museorakennusten korjauksiin.

3.2 Toiminnallisuus ja uudet yhteistyömuodot

Taide- ja kulttuuritoiminnalla on tutkitusti myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Kulttuuri- ja taide-elämykset nähdään osana hyväksi koettua elämää. Kulttuuritoiminnan myötä syntyvä yhteisöllisyys ja verkostot auttavat elämänhallinnassa ja kauniiksi koettu rakennettu ympäristö ja taide luovat viihtyisyyttä. Kaikki nämä vaikutukset ovat läsnä myös paikallismuseotyössä. Paikallismuseotoiminta tarjoaa elämyksiä, tietoa ja kokemuksia sekä toiminnassa mukana oleville että museoissa asiakkaina käyville ihmisille. Museoilla on työllistävä ja sitouttava vaikutus monilla eri tasoilla esimerkiksi kesätyöpaikkojen, harjoittelujen, työssä oppimisen ja erilaisten erityisryhmien työtoiminnan kautta. Paikallismuseotyö aktivoi erilaisia ihmisryhmiä käyttämään omia taitojaan ja vahvuuksiaan, tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen sekä mielekkään tavan työskennellä tärkeiksi koettujen asioiden ja tavoitteiden parissa.

Kokoelmien ja rakennuskannan vaalimisen lisäksi paikallismuseot tekevät kokonaisvaltaista kulttuuriperintötyötä muun muassa ylläpitämällä kotiseutuarkistoa, hoitamalla perinnemaisemia, tarjoamalla mahdollisuuksia opetukseen ja elämysmatkailuun sekä välittämällä tietoa paikallishistoriasta julkaisujen ja näyttelyiden muodossa. Täten paikallismuseot edistävät toiminnallaan tietoisuutta paikallisesta kulttuuriperinnöstä sekä kulttuuriperinnöstä ja -ympäristöstä sekä niiden merkityksestä yhteiskunnassa laajemminkin.

Paikallismuseotoiminnassa on tiedostettu, ettei pelkkä museokohteen avoinnapiito sekä kokoelmien esittely riitä takaamaan yleisön kiinnostusta tai lähiyhteisön tukea. Tiedon välittäminen ja perinteen siirto vaatii erilaisia ja uusiutuvia toiminnan ja yhteistyön muotoja, jotta museo saavuttaisi erilaisia yleisöjä ja olisi näkyvä toimija kulttuurikentällä. Paikalliset kulttuuri- ja vapaa-ajan järjestöt ovat museoiden perinteisiä yhteistyökumppaneita. Näyttely-, markkinointi- ja projektiyhteistyötä tehdään jonkin verran alueellisten ja saman alan museoiden kesken sekä yhdessä kirjastojen ja arkistojen kanssa. Alueelliset museo-yhdistykset ja esimerkiksi museoportaalit ovat edistäneet paikallismuseoiden yhteistyötä, näkyvyyttä ja saavutettavuutta. Toiminta paikallismuseoissa on osin hyvinkin monipuolista, mutta mahdollisuus olla aktiivinen ja näkyvä kulttuuritoimija ei ole realismia läheskään kaikille.

Haasteet ja kehittämissuunnat

Paikallismuseoiden roolia kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa tulisi voida tukea, sillä paikallismuseot ovat kulttuurin lähipalveluja ja ensikosketus kulttuuriperintöön monelle koululaiselle. Tiiviimpi yhteistyö oppilaitosten ja vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa voisi tuoda asiakkaita ja uusia toimijoita museotoimintaan ja toisaalta taata perinteisten menetelmien ja työmuotojen siirtymisen eteenpäin. Yhteistyö muiden paikallisten muistiorganisaatioiden (arkistot, kirjastot) kanssa ja uusien toimintamallien hakeminen vahvistaisi paikallismuseoiden tiedonvälitystyötä ja mahdollistaisi paikallisen kulttuuriperinnön vaalimisen kokonaisuutena.

Lisääntyvä kulttuurimatkailun kysyntä luo uusia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita paikallismuseoille. Paikallismuseoiden tarjoamat elämykset ja palvelut on tunnustettava ja niiden laatuun kiinnitettävä huomiota. Paikallismuseoiden asiakaspalvelu-, matkailu- ja markkinointiosaamisen sekä olemassa olevien yhteistyöverkostojen vahvistaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä paikallismuseoiden toiminnallisen ulottuvuuden lisäämisessä.

Paikallismuseoiden vahvuus on niiden kiinnittymisessä paikallisiin identiteetteihin ja niitä ylläpitävän ja ympäröivän yhteisön tahto tukea museotoimintaa ja antaa siihen oma panoksensa. Paikallismuseotyössä arvioidaan vuositasolla tehtävän 180 000 talkootuntia 11 000 ihmisen voimin. Kävijöitä paikallismuseoissa on vuosittain noin 1,5 miljoonaa. Kyse ei siis ole kulttuurin reunailmiöstä, vaan merkittävästä kansalaisaktiivisuuden ja -vauhttamisen osoituksesta sekä panoksesta kansallisen kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi. Paikallismuseoiden työn arvo tähän liittyen olisi tärkeä tunnistaa ja löytää keinoja toiminnan tukemiseksi.

3.3 Tiedon ja osaamisen resurssit

Paikallismuseoita hoidetaan pääosin ei-ammattillisesti, minkä vuoksi museot tarvitsevat toimintansa tueksi museoammattillista neuvontaa ja osaamista. Vuodesta 1980 alkaen on luotu 22 maakuntamuseon, 16 aluetaidemuseon ja 16 valtakunnallisen erikoismuseon verkosto, jonka tehtävänä on edistää ja ohjata museotoimintaa omalla toiminta-alueellaan. Maakuntamuseot ja aluetaidemuseot ovat paikallismuseoiden keskeiset yhteistyötahot ja neuvonantaja museoammattillisissa kysymyksissä. Neuvontatyötä tekevät maakuntamuseotutkijat tai aluetaidemuseoiden aluemuseotutkijat. Osassa maakuntamuseoista toimii myös rakennustutkija ja/tai arkeologi. Valtakunnallisilla erikoismuseoilla on lisäksi oman erikoisalansa vastuutehtäviä paikallismuseoita kohtaan. Museovirasto puolestaan vastaa valtakunnallisesti museotalouden kehittämistehtävistä ja edistää museoiden toimintaedellytyksiä. Yhteistyön muotoja paikallismuseoiden kanssa ovat erilaiset laatutyökalut sekä museoiden toimintaan ja rakennusten ylläpitoon liittyvät avustukset. Suomen museoliitto on museotalouden keskusjärjestö, jonka keskeisenä tehtävänä on valvoa museoiden etuja ja edustaa niitä alan yhteisissä kysymyksissä. Museoliitto tarjoaa jäsenilleen uudistuvaa ja innovatiivista osaamista sekä käytännön palveluja. Museoliiton jäsenet ovat pääasiassa ammattillisesti hoidettuja museoita. Paikallismuseot ovat osallisena museoliiton ylläpitämässä museot.fi -museohakutietokannassa. Suomen kotiseutuliitto muun muassa edistää kansallista kulttuuria erityisesti maakunnallisten ja paikallisten piirteiden pohjalta ja palvelee jäsenkenttää kotiseututyön paikallis- ja aluetason kehittämiseksi. Suuri osa kotiseutumuseoista ylläpitävistä kunnista ja yhdistyksistä on kotiseutuliiton jäseniä.

Haasteet ja kehittämissuunnat

Paikallismuseotoimijoiden tietoja ja osaamista tulisi lisätä, jotta museoita voidaan kehittää suunnitelmallisesti. Paikallismuseoiden lähin ja luonnollisin neuvoja on usein oman alueen maakuntamuseon/aluetaidemuseon tutkija. Tutkijat avustavat ja neuvovat paikallismuseoita pääasiassa puhelimitse ja neuvontakäynneillä. Neuvonta on tärkeää ja sillä etsitään ratkaisuja usein käytännönläheisiin ongelmiin. Ammatilliset erikoismuseot neuvovat myös oman alansa paikallismuseoita. Yhteistyö ja neuvonta paikallismuseon ja ammatillisen museon välillä ei aina ole ongelmatonta. Tutkijoiden toimintakenttä voi olla laaja sisältäen lähes sata paikallismuseota. Maakunnallisista tehtävistä vastaavan tutkijan työnkuvaan kuuluu usein myös muita kuin maakunnallisia työtehtäviä. Tutkijoiden aika ei riitä tasapuolisen neuvonnan antamiseen kaikille paikallismuseoille. Avun saaminen on paljon myös paikallismuseotoimijoiden omasta aktiivisuudesta kiinni. Jatkossa tulisikin kartoittaa maakunnallisen museotyön resursseja ja kehittää neuvonnan tasapuolista saatavuutta eri alueilla sekä keskustella työn koordinoinnista valtakunnallisesti. Museovirasto järjestää maakuntamuseoille kulttuuriympäristöjä käsittelevän neuvottelupäivän vuosittain, mutta lisätietoa ja koulutusta tarvitaan esimerkiksi kokoelmien luettelointisovelluksista sekä hanketoiminnasta ja -rahoituksesta.

Paikallismuseotoimijoiden koulutusmahdollisuudet ovat vähäisiä. Maakuntamuseot järjestävät alueittain maakunnallisia museotapaamisia ja koulutustilaisuuksia ajankohtaisista asioista. Tapahtumilla on pääasiallisesti yhteistyötä lisäävä ja tiedottava merkitys. Suomen museoliitto järjestää laajasti ja monipuolisesti museoalan koulutusta jäsenyhdistyksilleen. Suurin osa paikallismuseoista ei ole museoliiton jäseniä, joten niiden ei myöskään ole mahdollista osallistua koulutuksiin. Paikallismuseoille tulisikin suunnata oma laaja museoalan perusopetuspaketti, johon museotoimijoiden olisi helppo osallistua. Paikallismuseoissa toimii paljon innokkaita henkilöitä, jotka haluaisivat kehittää osaamistaan. Koulutusta ja osaamista lisäämällä motivoidaan toimijoita sitoutumaan paremmin suunnitelmalliseen museotyöhön. Tulevaisuudessa on vaarana, että vapaaehtoisten määrä vähenee entisestään, minkä vuoksi toimijoiden sitouttaminen on tärkeää. Osaamisen lisääminen paikallismuseotoimijoiden keskuudessa edesauttaa museaalisten toimintatapojen noudattamista ja estää virheiden tekemistä. Toiminnan suunnittelu järkipäätöksi ja käy ylipäätään mahdolliseksi. Museoiden kokoelmien ja rakennusten turvallisuus paranee, koska mahdolliset uhat havaitaan aikaisemmin ja vastatoimenpiteisiin osataan ryhtyä ajoissa. Yleisesti saatavissa olevaa museologista tietoa pystytään hyödyntämään paremmin. Tällä tavoin pystytään säästämään aikaa, rahaa ja muita resursseja. Paikallisen osaamisen kehittämisellä on monia myönteisiä vaikutuksia, jotka liittyvät muun muassa toiminnallisuuden lisääntymiseen, motivaatioon ja hyvinvointiin. Kotiseutu- ja kulttuuriperintötyöllä on monia ilmenemismuotoja, joita paikallismuseot toiminnallaan tukevat.

3.4. Paikallismuseotoiminnan missio ja tulevaisuus

Jo alun alkaen paikallismuseot ovat toiminnassaan tähänneet tulevaisuuteen. On ollut tarkoitus ”tallentaa menneiden aikojen elämää tuleville polville”. Tämä on edelleen ajankohtainen, kiihtyvän kehityksen pyörteessä jopa entistäkin tärkeämpi tehtävä. Kulttuurin muisti siirtyy mediatulvan myötä digitaaliseen muotoon, jolloin muistin esineellinen muoto jää marginaaliin. Tämä saattaa tulevaisuudessa osoittautua tuhoisaksi syvän tiedon

säilymisen kannalta. Kulttuurin esineellinen muisti kantaa mukanaan vastauksia, joita emme osaa vielä edes kysyä.

Paikallismuseoiden missio on tallentaa lähiympäristönsä aineellista ja henkistä kulttuuria tulevia moninaisia tarpeita varten. Tämä tehtävä kokoaa ihmisiä yhteen tekemään työtä paikallisen kulttuurin tulevaisuuden varmistamiseksi, tekemään sitä näkyväksi ja kuuluvaksi ja osoittamaan sen oma arvo ja paikka globaalissa inhimillisen kulttuurin tilkkutäkissä. Museotoiminta on yksi ilmaus halusta toimia oman yhteisön hyväksi ja toimia yhdessä viihtyvyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Näin luodaan perusta oman identiteetin rakentamiselle ja tiekartta muista kulttuureista tuleville löytää ymmärrys paikalliseen elämäntapaan ennen ja nyt. Paikallismuseon kynnyks on matala ja viesti jokaisen ymmärrettävissä.

4 Työryhmän jatkotyöskentely ja kehittämisuunnat

Työryhmä jättää loppuraporttinsa 31.12.2011 mennessä. Loppuraportin laadinnan tukena työryhmällä on käytettävissä keväällä 2011 suoritettavan laajan paikallisille museoille tehdyn kyselytutkimuksen tulokset sekä projektitutkijoiden yhteistyössä paikallismuseoiden kanssa tuottamat aineistot. Työryhmätyöskentelyn, asiantuntijoiden kuulemisen ja paikallismuseotoimijoiden kanssa käytävien keskustelun pohjalta työryhmä laatii esityksensä paikallismuseotoiminnan kehittämiseksi.

Väliraporttia varten on koottu tilasto- ja selvitysaineistoa sekä tehty alustavia kartoituksia. Käytettävissä olleen aineiston ja tähänastisen työskentelynsä pohjalta työryhmä on linjannut jatkotyöskentelyään varten seuraavia kehittämisalueita ja niihin liittyviä alustavia toimenpidekokonaisuuksia:

Tietoa, osaamista ja resursseja museotoimintaan

- koulutusmahdollisuuksien ja -aineistojen tarve
- neuvonnan kehittäminen ja koordinointi
- toiminnan tarpeiden tunnistaminen ja rahoitusmahdollisuuksien hyödyntäminen
- kestävien ylläpitomallien löytäminen

Rakennusten ja kokoelmien kunnossapito

- kokoelmanhallinnan järjestäminen ja alueellisten yhteistyömuotojen selvittäminen
- museorakennusten hoidon ja turvallisuuden parantaminen
- korjaustoimenpiteiden suunnittelu ja perinnerakennuskoulutuksen tarve sekä korjaustoiminnan resursointi

Toiminnan uudet muodot ja yhteistyömallit

- vapaaehtoistyön merkitys ja vaikuttavuus sekä vapaaehtoistyön tukeminen ja kehittäminen
- paikallisen identiteetin ja yhteisöllisyyden vahvistaminen
- kulttuuriperintökasvatuksen mahdollisuudet, kulttuuriympäristöjen vaaliminen ja kotiseutuarkistojen hoitaminen
- uudet yhteistyökumppanuudet

Käytetyt lähteet

- Hakomäki Risto. Pienet museot Museoviraston näkökulmasta. Esitys Museoraitti -museoiden tapaamisessa 19.9.2008.
- Heinonen Jouko, Kotiseutumuseoiden ja muiden paikallismuseoiden synty. Suomen museohistoria. Toim. Pettersson Susanna ja Kinanen Pauliina. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2010.
- Kangas Anita, Kivistö Kalevi. Selvitys kuntien kulttuuritoimen tuki- ja kehittämispolitiikasta 28.2.2011.
- Kaukonen Marianna, Vihanto Terhi (toim.) Museotilasto 2009. Museovirasto 2010.
- Kostet Juhani. Kokoelmien muodostuminen. Museologia tänään. Toim. Kinanen Pauliina. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007.
- Kuntien toiminta- ja taloustilasto 2009, Museot ja näyttelyt.
- Kärki Pekka. Rakennussuojelu museotoimen tehtäväkentässä. Suomen museohistoria. Toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2010
- Liikanen Hanna-Liisa. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1
- Maaseutuvirasto. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013, hankelistaus. Maaseutuviraston www-sivut (<http://www.mavi.fi/fi/index/tietopalvelut/tietoaaineistot/hankkeet.html>)
- Museovirasto, kysely ei-päätömisesti hoidetuille museoille 2005.
- Museovirasto. Harkinnanvaraiset avustukset museoille vuodelle 2010. (<http://www.nba.fi/fi/hava2010>)
- Rakennusperintöstrategia: Valtioneuvoston päätös 13.6.2001: Osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon. Ympäristöministeriö 2001.
- Suomen kotiseutuliiton jäsenkysely 2011.
- Suomen kulttuurirahasto. Keskusrahasto ja maakuntarahastot, myönnetyt apurahat 2007-2010. Suomen kulttuurirahaston www-sivut (<http://www.skr.fi/default.asp?docId=12642>).
- Svenska kulturfonden. Lista på mottagare. (http://www.kulturfonden.fi/svenska/beviljade/lista_pa_mottagare)
- Teräs Ulla ja Koski Marianne. Kysely kotiseutumuseoiden rakennuksista, kevät-kesä 2009. Ulla Teräs, Helsingin kaupungin museo – Keski-Uudenmaan maakuntamuseo ja Marianne Koski, Lahden kaupungin museo – Päijät-Hämeen maakuntamuseo. 2009
- Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (OKM:n julkaisuja 2011:8)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Taideyliopistoselvitystyöryhmän muistio
- 2 Korkeakoulujen kansainvälistymiseen liittyvät asumispalvelut
- 3 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit; Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen
- 4 Visuaalisten taiteiden kansainvälisen yhteistyön ja viennin organisointia koskeva selvitys
- 5 Culture in development cooperation; Cultural sectors in sustainable development policy
- 6 Yhdessä enemmän - selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön konserniohjauksesta ja -rakenteesta
- 7 Oppisopimuskoulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittäminen
- 8 Oppisopimuskoulutuksen laadun kehittäminen
- 9 Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011–2020
- 11 Selvitys koulutus- ja osaamistarpeiden kehittämisestä sekä ennakkoinnin tilasta ja kehittämistarpeista 2010
- 12 Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka
- 14 Vapaan kentän ammattilaisryhmien toimintaedellytysten parantaminen



Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-042-1 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)